Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ПЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 238 (10835) | 1978 чылдың октябрь 14, суббота | 1925 чылда үнелеп эдилгеннеш | Өртээ 2 коп.

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ БУРУНГААР, КОММУНИЗМ ТУРГУЗУУШКУНУНГА ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ!

ЕРЕВАНГА БАЙЫРЛАЛЧЕ

ЕРЕВАН, (СЭТА). Россияның составыныа Армения-ның киргениниң 150 чыл болганы республиканың ажылчы чоннары Советтер чуртунуң улустарының чаңгыс эптиг ыаймралдыг өг-бүлезинде байырлалдыы-биле уткуп турар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов Ереванда октябрь 12-де чеде берген. Армениянын Компартиязының ТК-зының болгаш Армян ССР-ниң Дээди Совединиң байырлыг хуралынга ол киржир.

Аэродромга Д. Ф. Устиновту Армениянын Компартиязының ТК-зының бирги секретары К. С. Демирчян, Армян ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Е. Саркисов, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ф. Т. Саркисян, Армениянын Компартиязының ТК-зының бюро кежигүннери уткуп алганнар.

ОКТЯБРЬНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 61 ЧЫЛ ОЮНГА

СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл ою делгерезин!

2. XX чүс чылдың кол болуушкуну, хижи төрелгеннің капитализмден социализмче бүгү делегейге төвүлүг эргилдезиниң эгези—Октябрьның социалистиг Улуг революциязы делгерезин!

3. Империализмге удур, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге бүгү чурттарның ажылчы чоннарының күчүлүг идейлиг чепсээ—марксизм-ленинизм делгерезин!

4. Октябрьның тиилелгелиг революциязының сорук киирикчизи болгаш организакчызы, совет ниитилелдің удуртукчу болгаш угланчы күжү—Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның болгаш чоннуң бузулбас өндүр улуг чаңгыс эви делгерезин!

5. Октябрь революциязының баштыңчызы, Коммунистиг партияның болгаш делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчузу база удуртукчузу—Владимир Ильич Ленинниң ады болгаш ажыл-херээ чүс-чүс чылдарда чурттап турзун!

6. Коммунизмниң тургузукчузу, бүгү делегейге тайбың дээш чайгылыш чок демиселчи—совет улуска алдар болгаш хүндү!

7. Коммунизм тургузуушкунунда кол күш — Советтер чуртунуң маадырлыг ажылчын аңгызы делгерезин!

8. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары—алдарлыг колхозчу тараачыннар делгерезин!

9. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу—совет улусчу интеллигенция делгерезин!

10. Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның бузулбас эвилели делгерезин! Совет ниитилелдің социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эви быжыгып турзун!

11. Бистің социалистиг Төрээн чуртувустуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының акы-дуңма найыралы, чайгылыш чок чаңгыс эви делгерезин!

12. Делегейде бүгү-улусчу баштайгы социалистиг күрүнениң Үндезин Хоойлузу — Совет Конституция делгерезин!

13. Улус депутаттарының Советтери делгерезин! Күрүнениң болгаш ниитилелдің ажыл-хереглерин эргелеп башкарарынга ажылчыннарның, тараачыннарның, интеллигенцияның киржилгези калбарып турзун!

14. Өзулуг улусчу эрге-чагыраны болгаш социал чөптүг чорукту хандырып турар социалистиг демократия делгерезин!

15. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демисежиңер, сайзыраңгай социализмниң аргаларын долу ажыглаар дээш күткүңер!

16. Коммунистер! СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардынга болуңар!

17. Совет профэвилелдери! Социалистиг чарышты болгаш күш-ажылды коммунистиг өзу-биле көөру дээш шимчээшкинни калбаа-биле нептерединер!

Эргелеп башкарарының шөолазы, ажыл-агыйжы чоруктуң школазы, коммунизмниң школазы—совет профэвилелдери делгерезин!

18. Оолдар болгаш кыстар! Билиглерни шудургу шиңгээдип алыңар, боттарыңарны бедик идейлиг кылдыр кижизидиңер! Ленинчи өзу-биле, коммунистиг өзу-биле чурттап, ажылдап база демисежип өөреңиңер!

19. Коммунистиг партияның идегелдиг дузалакчызы болгаш дайынчы күр күжү, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды—Ленинчи комсомол делгерезин!

20. Чалбыыштыг патриоттар, коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары—совет херээженнер делгерезин! Социалистиг Төрээн чурттуң төлептиг хамаатылары—уругларны кижизидиңерге боттарының чүректериниң чылыын берип чоруур ие-херээженнерге алдар болгаш хүндү!

21. Совет дайынчылар! Боттарыңарның дайынчы болгаш политиктиг белеткелиңерни могаг чокка сайзыраңгайжыдыңар. Төрээн чуртту, социализмниң өндүр улуг чаалап алышкынынарын камгалаарынга кезээде белен болуңар!

Совет улустуң тайбың ажыл-ижиниң идегелдиг камгалакчызы, бүгү-ниити тайбыңның чөлеңгиижи—ССРЭ-ниң эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

22. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! 1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисежиңер! Күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүүнүн, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын чүткүлдүг чедип алыңар!

23. Онгу бөш чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш социалистиг чарыштың тук тудукчуларынга—бүдүрүлгениң мурнакчыларынга болгаш чаартыкчыларынга алдар!

24. Улетпүрнүң ажылдакчылары! Бистің Төрээн чуртувустуң индустриалдыг күчүзүн улам ыңай хөгжүдер болгаш быжыглаар дээш демисежиңер! Бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга дүрген киирип, оларны эки ажыглаңар!

Чаа техникага, депшилгелиг технологияга болгаш мурнакчы дүржүлгага делгем орукту берээл!

25. Улетпүр ажылдакчылары! Улустуң хереглел бараннарының шынарын болгаш ассортиментизин экижидиңер! Совет кижилерниң улам өзүп орар хереглелдерин улам долу хандырыңар!

26. Тудуг ажылдакчылары! Бүдүрүлге күчүлерин болгаш объектилерин ажыглалга ей-шаанда киирерин чүткүлдүг чедип алыңар! Шынарлыг, камгалгалыг кылдыр, амгы үениң техниктиг үндезининге таарыштыр тудуңар!

27. Транспорт болгаш харыысаа ажылдакчылары! Улус ажыл-агыйын хандырарын бүгү хемчег-биле экижидиңер, транспортту чөп ажыглаңар, совет кижилериң хереглелдерин улам долу хандырыңар!

28. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, көдээ ажыл-агыйның бүгү талалыг болгаш шапкын хөгжүлдези дээш демисежиңер! Ону механизастаарының болгаш химижидениң, черни мелиорастаарының темпилерин дүргедедиңер, бүдүрүлгени специализастаарын болгаш концентрастаарын хөгжүдүңер!

29. Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидиңер! Черни, техниканы, чемишчидилгелерни, бүгү-ле материалдыг курлавырларны эки ажыглаңар, салыышкынынарның рубль бүрүзүнден эң хөй ажыкты алырын чедип алыңар!

Мал кыштагладыышкынын чедиишкинниг чорудар дээш демисежиңер, келир чылдың бедик дүжүүнүң быжыг үндезинин тургузуңар!

30. Тарааны, эштти болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрер база күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр чедиишкинниг күүседирин эрес-шудургу ажыл-ижи-биле хандырып турар көдээниң ажыл-ишчиленгe алдар болгаш хүндү!

31. Көдээ ажыл-агый, белеткелдер, транспорт, сайзырады ажылдаашын, садыг бүдүүлгелериниң база организацияларының ажылдакчылары! Хову-шөлдер болгаш фермалар продукциязының килограмм бүрүзү чоннуң чаагай чоруу дээш кадагалаттынган болгаш ажыглаттынган турарын чүткүлдүг чедип алыңар!

32. Садыгның, ниитиниң чемненилге черлериниң, амыдырал болгаш чуртталга-коммунал албан черлериниң ажылдакчылары! Совет кижилерни хандырарының бедик культуразы дээш демисежиңер!

33. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Ажылдың участок бүрүзүнге организастыг чорукту бедидер, корум-чурумну болгаш сагылга-чурумну быжыглаар дээш улам идепкейлиг демисежиңер! Чиг-этти, одаар күүлдү, электроэнергияны, металлды болгаш өске-даа материалдарны камнаарын чедип алыңар!

34. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Социалистиг өнчүнү ыдыктыы-биле камгалап база көөдедиңер! Бистің Төрээн чуртувустуң бойдус байлактарын чөп ажыглаңар!

35. Улус ажыл-агыйының ажылдакчылары! Боттарыңарның профессионал мергежилиңерни чүткүлдүг бедидиңер, экономиктиг билиглерни, ажыл-агыйжы чоруктуң болгаш эргелеп башкарарының амгы үеде аргаларын шиңгээдип алыңар!

36. Улус ажыл-агыйының специалистери! Чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар! Бүдүрүлге курлавырларын эң долу ажыглаар дээш, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир дээш улам идепкейлиг демисежиңер!

37. Совет эртемденнер! Эртем шинчилелдериниң ажыктыын бедидиңер, эртемниң бүдүрүлге-биле харылзаазын быжыглаңар!

Совет эртемге алдар!

38. Литератураның, культураның ажылдакчылары! Совет уран чүүлдүң партийжи болгаш улусчу чоруунуң тугун бедик тудуңар, бистің өндүр улуг Төрээн чуртувуска төлептиг чогаалдарны тургузуңар!

39. Улус өөредилгезиниң ажылдакчылары! Өөредириниң ажыктыын болгаш шынарын бедидиңер! Өзүп орар салгакчыларны коммунизмниң, совет патриотизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң, өөредилгени болгаш күш-ажылды медерелдиг көөрүнүң өзүзунга кижизидиңер!

40. Кадык камгалалының ажылдакчылары! Чоннуң медицина хандырылгазының шынарын болгаш культуразын бүгү хемчег-биле бедидиңер! Медицина эртеминиң эң чаа чедиишкиннерин практикага улам идепкейлиг нептередиңер!

41. Күш-культура болгаш спорт ажылдакчылары, эр, херээжен спортчулар! Күш-дамыр культуразын совет кижилериниң хүн бүрү амыдыралынга улам идепкейлиг нептередиңер, Москваның Олимпиада-80-инге белеткелди улам калбартыңар!

42. Революцияның, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары! Аныяктарның дагдыныкчылары! Аныяк салгалды совет улустуң револючу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидеринге идепкейлиг киржиңер!

43. Пионерлер болгаш школачылар! Совет Төрээн чуртуңарга изиг ынакшылдыг болуңар, билиглерни болгаш күш-ажылчы чаңчылдарны шудургу шиңгээдип алыңар! Ленинниң херээ дээш, коммунизм дээш идепкейлиг демиселчилер болурунга белеткениңер!

44. Империализмге удур, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук болгаш социализм дээш туруштуг демиселчилер — коммунистиг болгаш ажылчын партияларга акы-дуңманың байыры!

Марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң сыныш дивес үндезининге бүгү делегей коммунистериниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны быжыгып турзун!

45. Делегейниң ажылчын аңгызының шылгаттынган болгаш күчүлүг чепсээ—пролетаржы интернационализм делгерезин!

46. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

47. Социалистиг чурттарның улустарынга акы-дуңманың байыры! Антиимпериалистиг демиселдің шиитпирлиг күжү, тайбыңның, демократияның болгаш социал депшилгениң чөлеңгиижи — социализмниң делегей системазы өхөгжүп, быжыгып турзун!

48. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының коммунистиг партияларының болгаш улустарының чаңгыс эви база сырый каттыжыышкыны делгерезин!

49. Бодунуң национал бот-эргезин, девискээриниң бүрүн-бүдүн турарын, хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун быжыы-биле камгалап турар маадырлыг вьетнам улуска акы-дуңманың байыры!

Мурнуу-Чөөн Азияда тайбың болгаш социализм күштериниң чугула шивээзи — Вьетнам Социалистиг Республика быжыгып, чечектелип турзун!

50. Эрес-дидим лаос улуска акы-дуңманың байыры! Социалистиг ниитилел тургузуушкунунуң оруунда туруп алган Лаос Улус-Демократтыг Республика быжыгып, чечектелип турзун!

51. Монополияларның мөлчүүшкүнүнге, күчүлээшкининге удур, ажылчы чоннарның эргелери дээш, тайбың, демократия болгаш социализм дээш эрес-шудургу демиселчи—капиталистиг чурттарның ажылчын аңгызынга акы-дуңманың байыры!

52. Колониалдыг кинчи-бектен хосталыышкынны чедип алган болгаш национал хамаарышпас чоруун быжыглаар база социал депшилге дээш маадырлыг демиселди чорудуп турар улустарга акы-дуңманың байыры!

53. Империализмге, расизмге болгаш неоколониализмге удур, хосталга, национал хамаарышпас чорук болгаш социал депшилге дээш демисежип турар Африканың улустарынга изиг байыр!

Делегейниң улустары! Расисчи өзу-чурумнарны бүрүн узуткаар дээш Зимбабвениң, Намибияның, Мурнуу Африканың улустарының демиселинге деткимчени күштелдириңер!

54. Империалистиг монополияларның дарлалынга удур, реакцияга болгаш фашизмге удур, боттарының чурттарының хостуг, хамаарышпас, демократтыг хөгжүлдези дээш маадырлыг демиселди чорудуп турар Латин Американың улустарынга изиг байыр!

55. Амгы үениң үш кол револючу күштериниң—делегей социализминиң, делегей пролетариадының болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң тиилеттирбес күчүлүг эвилели делгерезин!

56. Улустарның хосталгазы, демократия болгаш социализм дээш кара-бажыңнарда, фашистиг кинданнарда хилинчеттирген эрес-маадыр демиселчилерге акы-дуңманың байыры!

Империализмге болгаш реакцияга хорутдаттырганнарны хостазын!

57. Фашистиг реакцияга удур маадырлыг демиселди чорудуп турар Чилиниң ажылчын аңгызынга, бүгү ажылчы чоннарынга болгаш демократтарынга акы-дуңманың байыры!

Делегейниң улустары! Чилиниң патриоттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаңар!

Фашистиг хунтага хорутдаттырганнарны хостазын!

58. Делегейниң улустары! Израиль агрессияның уржуктарын бүрүн узуткаар дээш, Чоонку Чөөн чүктүң бүгү күрүнелеринге болгаш улустарынга чөптүг база быжыг тайбыңны тургузуп бээр дээш, араб чурттарның иштики хереглеринге империалистиг холгаарлаашкынга удур демиселге күжениишкиннериңерни улгаттырыңар!

Совет Эвилелиниң болгаш араб чурттарының улустарының аразында найырал база кады ажылдажылга быжыгып, калбарып турзун!

59. Европа чурттарының улустары! Нимти-европа чөөлел хуралының Түңнел актызын амыдыралга бүрүн боттандырарын, Европаны тайбыңның, айыыл чок чоруктун, кады ажылдажылганың болгаш социал депшилгениң диви болдурарын чедип алырын чүткүлдүг ораладжыңар!

60. Азия чурттарының улустары! Тайбыңны быжыглаар, кады ажылдажылга болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзаалар дээш, Азияга айыыл чок чорукту хандырөр дээш демисежиңер!

61. Делегейниң улустары! Делегейниң чаа дайынының кыжанын чайладыр дээш, делегейниң дүшкүүрүүг чоруунуң чавырлыышкынын ханыладыр дээш демиселди күштелдириңер! Улустарның тайбыңының болгаш айыыл чок чоруунуң дайзыннары — реакция болгаш агрессия, милитаризм болгаш реваншизм күштериниң чимзенишкиннерин сойгалаңар!

62. Делегейниң улустары! Күштү ажыглавазы делегей харылзааларынга хоойлу болган турарын, а ядролуг чепсекти кеззэ мөңгеде хораан турарын чедип алыңар! Боочепсекти тайбыңга айыылдыг ыыдыр эңдере бүдүрүп турарын соксадыр дээш, чепсегленнишкинни дүжүреринче шилчиир дээш улам идепкейлиг демисежиңер!

63. Делегейниң улустары! Массалыг узутказашкынның боо-чепсээнің чаа хевирлерин база системаларын ажылдап кылырын болгаш бүдүрерин хорууруп негеңер! Нейтроннуг бомбаны бүдүрериниң планнарынга удур шиитпирлиг демисежиңер!

64. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыны политиказы делгерезин!

Тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ынайгы демисел талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап кылган Программазы амыдыралга бүрүн боттанзын!

65. Бистің өндүр улуг Төрээн чуртувус—Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делгерезин!

66. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле—бурунгаар, коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерже!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

«Тыва суг тудуг» трестиң коммунистер чоруур 2-ги мехколонназының тудугчулары ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда 1979 чылдың бирги кварталының планыг даалгазын күүседип киришкенин рапорттап, күш-ажылчы чедиишкиниг болганнар. Колоннаның коллективи күш-ажылчы бедик темпини кошкатнайн, Улуг Октябрьның 61 чылын төлептиг утпуур дээш социалистиг чарышты үргүлчүлээр деп шиитпирээн. Октябрьның баштайгы он хонуунда чарыштың мурнуку одуруун экскаватор машинизи А. Елизаров, бульдозеристер В. Бекасов болгаш А. Дубников олар эзлээнгер.

ЧУРУКТА: (солагай таладан он талазыынче) колоннаның хоочуннары А. С. Дубников, Г. А. Елизаров болгаш В. А. Бекасов.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

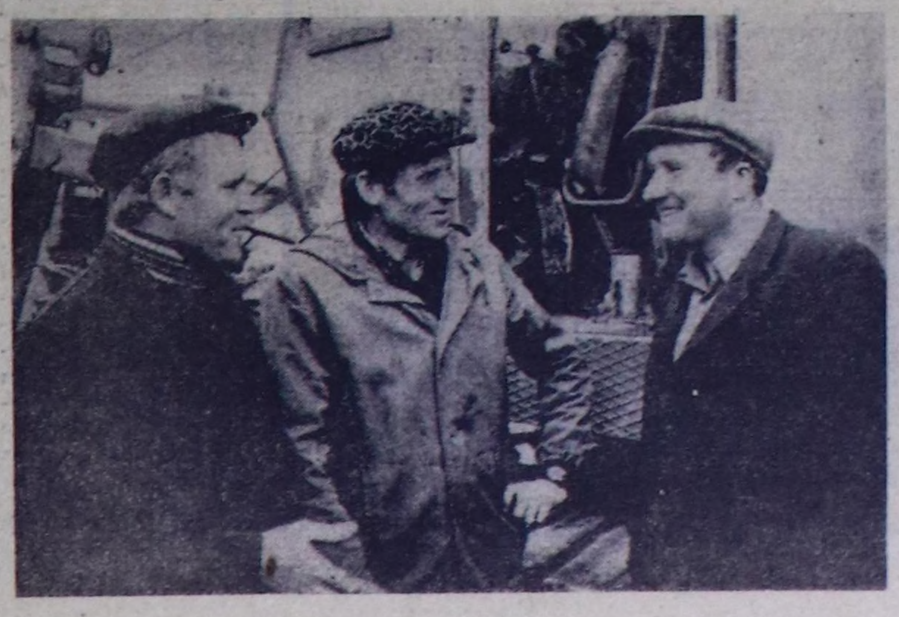

ТУКТУ САЛБАС ДЭЭШ

Тес-Хем районнуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорт, амыдырал хандырылга болган көдээ ажыл-агыйының ишчилери ажыктыг чорукчуң болгаш шынарның беш чылының планыг даалгаларын хуусаадан эрте күүседирин дээш бүгү улустуң социалистиг чарышынга киришиннишаны, ону Улуг Октябрьның 61 чылы оон чедиишкиниг утпуурубиле улам калбартканнар. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылынга алдар кылдыр алган хүлээлгелерни болгаш онгу беш чылдың үш чылдарының планныг даалгаларын чедиишкиниг күүседип, Самагалдайның тудуг-септелге участогу, 1070 дугаарлыг көжүп чоруур механизастаттынган колонна, коммунал ажылагыйы, районнуң хереглекчилер пинтилели болгаш өске-даа коллективтер хамаарышыр.

Бо чылдың үшкү кварталының талаары-биле Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу, районнуң кино четкизи болгаш септелге-тудуг участогу социалистиг чарыштың бирги, ийги болгаш үшкү черлерин эзлеп, шилчиир Кызыл тук, дипломнар-биле шаңнаткан. Бо коллективтер мурнуку одуругну салбас дээш улам күжениишкиниг ажылдап турар.

С. ЧАЖЫН-ООЛ.

УДАВАС ДООЗАР

Тожуда «Тоора-Хем» совхозтуң төп хову-трактор бригадазының турлаа — Сайлыг-Хөлде. Ында хайныккан иштиг темпизи ам-даа бедик.

Бо чылгы кандаашкынның уржуундан тарымал сигеннің дүжүдүхиреліг болган. Ынчалза-даа бригаданың силос салыр звеновузу 5100 тонна силос салыр планын күүседир чоокшулай берген. Бо чоокку хүннерде планныг онаалдазын ук коллектив бүрүн күүседиптеринге чиглиг чок. Комбайнер Кол Шолбандыр, чолаачы Михаил Бараан, трактерист Юрий Миндип олар хүн үлүүн 120—140 хуу күүседип, мал чемнинің белеткелинге идепкейлиг киржип турарлар.

Тоора-хемчилер суланы база шылыпкын белеткеп турарлар. Бо ажылда хаара тутунган механизаторлар Салчак Кап-оол, Анатолий Дагбажык болгаш өскелериндаа төлептиг күш-ажылының ачызында 2290 тонна суланы белеткээр план 2566 тонна кылдыр күүседиптинген. А пландан ажыр 800 тоннаны белеткээрни олар хүлээнип турарлар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

АЖЫЛ ХАЙНЫККАН

«Малчын» совхозтуң хойжулары, сарлык кадарылары бо чылын ниитиниң малын онча-меңди чыл ажырары дээш, кыштаглаашкыны белеткел ажылын хайныышкынны чорудуп турар.

Совхоз бо чылын 1000 тонна сигеи белеткеп алыр планыг турган, 1049 тонна сигеннің кезии, чыл планын 108,7 хуу күүседи, сөөлгү он хонуктарының түнелдерин өлүгаар СЭКП райкомунуң болган райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун база акша шаңназын чаалап алган.

Тес-Хемниң Ак-Чыраада механизастаттынган сигенчилер бригадазы (бригадири коммунист Саал Конгар-оол) 470 тонна сигеи белеткээр планын 614 тонна кылдыр, 130 хуу күүсеткен. Ол бригадада коммунист трактористер Чыдым Тадар-оол, Михаил Бичелдей ажылдың чижекнормазын доктаамал 137—150 хуу күүседип, социалистиг чарыштың тиилекчилерге боон келгеннер.

«Малчын» совхозтуң бода болгаш шээр малы бо чылын 92 кодаңга кыштаглаар. Амгы үеде 71 кыштаг белен. Кыштагларда 769 ыяш, демир ончаалар, шаңналар болгаш 200 литриңи 35 доскаарлары белен. Хойжуларның 35 чурталга бажыңнарында кыштап болгаш үүрмек септелге кылдынган.

А. БЕГЗИ.

СЭКП-НИҢ ТОЖУ РАЙОН КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Дүүн Тожу районнуң IX партия конференциязы болуп эрткен. Анаа СЭКП райкомунуң азылының дугайында райкомнуң бирги секретары С. К. Орус-ооллуң отчёт иллеткелин, районнуң партия организациязының ревизия комиссиязының отчёдун дыңнап чугаалашкан.

Конференция СЭКП райкомунуң составын, районнуң партия организациязының ревизия комиссиязын болгаш партиянның XVII область конференциялыга делегаттарны соңгаан.

Конференцияның ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киришкен.

Конференция соонда СЭКП райкомунуң организастыг пленуму болган. Анаа СЭКП райкомунуң бирги секретарынга С. К. Орус-ооллу, ийги секретарынга Ч. А. Удумбараны, секретарынга А. Ш. Ширапты соңгаан.

СОВЕТТЕРНИҢ КИРЖИЛГЕЗИ

Чаа Конституцияларда бистин чүрттүн политиктиг үндезини болур улус депутаттарының Советтеринің ажыл-чорудулгазын улам сайырангайжыдарыныче улуг кичээнгейни үглаңдырган болгаш боттарының девискээринге ажыл-агый база социал-культураның бүгү-ле айтырыгларын олар шинтпирлээр болгаш Советтеринин үндүрүп турар шинтпирлерин ында турар бүгү-ле күрүне болгаш хөй-ниити организациялары, эрге-дужаалдыг кижилер болгаш хамаатылар күүседири албан болур дээрзин дүрümчүдүп бижээн.

ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Конституцияларының район, хоорай болгаш көдээ Советтер дугайында үүлдерин удуртулга болдурбушаан, Бин-Хем районнуң улус депутаттарының Советтери, оларның күүсекчи комитеттери боттарының ажыл-чорудулгазын улам иденкейжидип, депутаттарның болгаш доктаамал комиссияларның ролүн бедидер талазы-биле чамдык ажылдарны кылгылаан. Күрүненің планныг даалгаларын болгаш коллективтерниң социалистиг хүлээлгелерин күүседирин хандырар талазы-биле районнуң Советтери кичээнгейни күштелирин турар апарган.

Сөолгу чылдарда «Хадың», «Саян» совхозтарда хаваи фермаларын, «Кызыл тараачын» совхозта куш болгаш хаваи фермаларын катап тургузар талазы-биле ажылдар чоруттунган. Бо талазы-биле район Советиниң бо чылын болган сессиязына районда мал ажылының байдалының болгаш ону улам ынай хөгжүдер талазы-биле сорулгалар дугайында айтырыгны хандыр сайгарып чугаалашкан, анаа СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң салган сорулгаларына хамаарыштыр бистиң сорулгаларывысче улуг кичээнгейни салган бис. Февраль айда район Советиниң күүсекчи комитеди совхозтарда хой ооллаашкынының чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Мал ажылының дугайында айтырыгларны чер-чер Советтериниң (ылангыя Севи болгаш Әәрбек көдээ Советтериниң) сессияларында болгаш күүсекчи комитеттер хуралдарында удаа-дараа чугаалажып, ук ажылче көдээ ажыл-ишчилериниң күжениишкинин мобилизастап турарлар. Ук ажылдарга көдээ ажыл-агый болгаш бойдус камгалалының талазы-биле район Советиниң доктаамал комиссиязы (даргазы Евсеев), Әәрбек көдээ Советтиң доктаамал комиссиязы (даргазы Бай-Кара), Севи көдээ Советтиң доктаамал комиссиязы (даргазы Анчы), Өөк көдээ Советтиң доктаамал комиссиязы (даргазы Стрелов) улуг дузаны чедирип турар.

Сентябрь 1-ге чедир районнуң совхозтары мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң чыл планын 100,5 хуу, хойларның—110,7 хуу, чылгы малдың—140 хуу, хаваннарны—251 хуу күүсеткен. Хойларның болгаш чылгы малдың саны эрткен чылда турганындан 4—6 хуу көвүдээн. Сүттүн ниити бүдүрүлгези эрткен чылдыындан 6,7 хуу өскен, а инек бүрүзүнден сүт саалдазы 7,4 хуу көвүдээн.

Күрүнеге сүт садарының 9 айлар планын 103,5 хуу күүсеткен, азы эрткен чылда ол-ла үеде турганындан 7,9 хуу көвүдээн. «Өөк» совхозтуң коллективи 9 айлар планын 117,2 хуу, «Хадың» совхоз 132,1 хуу кылдыр күүсеткеннер. Бо ажыл «Саян» совхозта 103 хуу чеде берген. Район Советиниң депутаттары Н. О. Потапенко, А. И. Лопсанов оларның удуртканы «Өөк» совхозтуң Чанзаан, «Саян» совхозтуң Өөк фермаларының база Хадынның фермазының ажылы эки. Ук фермаларның мурнакчыларының аразында район, көдээ, хоорай Советтериниң депутаттары хөй. Оларга немей район Советиниң күүском кежигүнү, Туран фермазында З. А. Седипейни, хоорай Советиниң депутады Г. И. Бавуундукту болгаш өскелерни-даа адап болур. 8 айларда дужаган сүттүн 57,4 хуузу бирги сорттуу болган, а бо көргүзүг «Кызыл тараачын» совхозта 64,7 хуу, «Саян», «Өөк» совхозтарда 56 хуу четкени өөрүнчүг, а эрткен чылын район сүттүн чүгле 41 хуузун бирги сортка саткан турган.

Малдың семирти азыралынче болгаш чайгы семиртилгезинче улуг кичээнгейни салып турар. Күрүнеге дужаан турар бода малдың ортумак дензизи 390 кг ажып турар, а чамдык совхозтарда 400 кг ажып турар. Октябрь 1-ге чедир 9 айларда эт дужаар план 108,4 хуу күүсеттинген. 9 айларда эт дужаалдазы эрткен чылдыындан 22,9 хуу өскен.

Районда түс черниң бүдүрүлгелери ниити продукция бүдүрериниң 9 айлар планын 102,6 хуу күүсеткен, азы эрткен чылдыындан 6,1 хуу көвүдээн. Чонунуң амыдырал хандырылгазының планы 102,4 хуу, бараан саарылгазының планы 102,5 хуу күүсеттинген. Продукция сайгарарының планын ыяш белеткээр чер 104,5 хуу, ыяш ажыл-агыйы 102,7 хуу, амыдырал хандырылга комбинады 101,9 хуу күүседип, чарыпка мурнап турарлар. Түрмектеп садар бараан саарылгазының планын районо 102,8 хуу күүсеткен.

Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлгелерде болгаш совхозтарда план болза партиниң экономиктиг политиказын боттандырарының кол чепсээ болур дээрзинин дугайында СЭКП-ниң XXV съездизинин, эш Л. И. Брежневтиң айтыышкынларын ам-даа чедир үнелевейн, бо талазы-биле боттуг хемчеглерни чер-чер Советтери албайн турарының фактылары бар.

Малдың чаш төлүн камгалап алырының планын күүсетпээнинден төрүүр 100 баш малдан 50 бызаа, 75 хураганны алган, малдың өлүп, чидер чоруунун ам-даа хөйүнден (4000 ажыг баш мал) күрүнеге дүк садарының чыл планынга чедир ам-даа 46 тонна четпес, а хойдан ортумак кыргылда чүгле 3 кг 210 грамм болган. Бо талазы-биле «Кызыл тараачын» совхоз 32 тонна, «Өөк», «Хадың» совхозтар кайызы-даа 7-7 тонна ажыг дүктү планга чедир ажаваннар.

Районнуң бүдүрүлге коллективтеринден Туранның райүлетиүр комбинады (директору А. Писарев), хлеб заводу (мурнунда турган директору П. Воловик) продукция сайгарарының планын бо чылдың эгезинден бээр үргүлүү күүсетпейн келгеннер. Оон кол чылдагааны күш-ажылды кошкак организастап турарында. Ылангыя Туранның хлеб заводунда күш-ажылдың сагылга-чуруму кончуг куду деннелде. ында ажыл шагы үзер чоруктар ковей, бүдүрүп турар продукцияның шынары куду болур таварылгалар удаа-дараа болгулап турар. Оон түннелинде бо ийи бүдүрүлгелер 8 айларда продукция сайгарарының планын 37 мүн рубльге чедир күүсетпээннер. Мындыг байдалды билип тура-ла, районнун-даа, хоорайнын-даа Советтериниң күүсекчи комитеттери шинтпирлиг хемчеглер албайн, ажылга

ЭРТЕМ АЖЫЛЫН САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

«Дээди өөредилге черлериде эртем-шинчилел ажылдарының ажыктын бедидериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир талазы-биле Россия Федерациязының дээди өөредилге черлериниң сорулгаларын дээди өөредилге черлерининг ажылдакчыларының Москвага октябрь 11-де доозулгаш бүгү-россия чөвүлел хуралынга чугаалашкан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери чугула эртем-техниктиг болгаш социал-экономиктиг айтырыгларны шинтирлээринге, аныяк специалистерни белекээриниң шынарын бедидериге дээди өөредилге черлериниң калбак арга-курлавырларын эң ажыктыг кылдыр бараан болдурарының дугайын сүмелешкен.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентиаи академик А. П. Александров академиктиг эртем албан черлериниң дээди өөредилге черлери-биле шагдан бээр ханы харылзазалын демделээш, партияның болгаш чазактың доктаалының көдүрүп үндүрүп сорулгаларынга дүүштүр ол харылзааларны улам калбартын, үре-түнелдиг болдурарының чугулазын айыткан. Эртемнер академиязының, дээди өөредилге черлериниң болгаш адырлар аайы-биле институттарының эртемденнериниң калбак кады ажылдажылгазы комплекстиг улуг программаларны ажылдан кылырынга, боттандырарынга улуг салдарлыг болур. Шак ындыг кады ажылдажылга космос техниказы, атомнуг суднолар тудуу шыкаш адырларга эки түнелдерни берген деп, оратор чугаалаан.

ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилгениң министри В. Елютин, Москваның Бауман аттыг дээди техниктиг училищезиниң ректору Г. Николаев, Иркутск университединиң ректору Ю. Коалов болгаш өскелер-даа боттарының саналдарынга эртем-техниктиг дешилгени шапкычыдарынга дээди өөредилге черлериниң үндезин болгаш дузалал эртем шинчилелдерин удуртурун база планнаарын сайзырангайжыдарынче улуг кичээнгей салган.

Секциялар хуралдарының киржикчилери тускай сорулгалыг комплекстиг программаларны тургузарының, өөредилгени эртем шинчилелдери-биле холбаштырарының дуржулгазын солчуп, студент аныяктарны чогаалыкчы дилээшкиннерге хаара тударының аргаларын сайгарган.

Түнел пленарлыг хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев чүве чугаалаан.

Бистиң чуртувустуң экономиктиг күүзүн хандырарынга, соңгаа улустың эртем-билиин, культуразын сайзырадырынга, социалистиг Адаууттуң камгаланыр күүзүн быжыгдаарынга, бистиң улуг Төрөөн чуртувустуң делегейге ат-алдарының өзеринге улуг салышкынны совет эртемденнер киирип турар деп, ол чугаалаан.

СЭКП Төп Комитеди эртемниң доктаамал хөгжүлдези дээш ленинчи саныг салышкынны көргүзүп турар. Ол саныг салышкынның чаа хемчизи болза СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Дээди өөредилге черлериниң ажылдарының ажыктыын бедидериниң дугайында» докладаны болур. Ону республиканың дээди өөредилге база эртем албан черлериниң эртем-педагогиктиг коллективтери шүүтүзү ийи-биле деткип, хүлээп алган.

Партия Төп Комитединиң, оон Политбюрозунуң, эш Л. И. Брежневтиң бодунуң деткишкиннинге дайын амгаш, бис дээди өөредилге черлеринге эртем шинчилелдериниң хөгжүлдезүнге чаа улуг идиг бээр, партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың айтышкынарын долу бүрүнү-биле күүседир хүлээлгелиг бис.

Россия Федерациязының дээди школазы—ол дээрге бедик мергежилдиг кадрларны белеткевишаан, эртем-техниктиг база социал-экономиктиг чугула айтырыгларны шинтирлеп шыдаар аажок улуг өөредилге-эртем комплексизи дар. Дээди өөредилге черлеринде чүс-чүс эртем албан черлери, адырлар лабораториялары, дуржулга-конструктор бюролары ажылдаан турар. 1977 чылда эртем шинчилелдериниң хемчээли ажыгга көргүзерге 454 миллион рубль болган.

Доктаалда айтканы дег, дээди школаның калбак аргаларын бир-ле дугаарында үлетпүрүп, көдээ ажыл-агыйның, амыдырал хандырылгазының бүгү адырларының эртем-техниктиг дешилгезин бүгү талалыг дүргедериниче, бедик бүдүрүкчүүт техниканы, амыы үеним материалдарын, дешилгелиг технологтуг чорудулгаларны ажылдан кылып, шинчаалдириче угландырар аваар. Республиканың дээди школазы ниитилел бүдүрүлгениниң ажыктын бедидериниң, продукциянның шынарын экижидериниң айтырыгларын шинтирлээриниг улам идепкейлиг киржир ужурлуг.

Орта хамаарыштыр оратор эртем-техниктиг дешилгени дүргедериниң талазы-биле эртемденнериниң кичээнгейинге турар ужурлуг чамдык чугула айтырыгларга доктааган. Оларның аразында одаар үүү, энергетика, чиг-эт бурлавырларын чөп ажыглазары, күш-ажылды механизастаарының деңнелиг улам көдүреринин, таарымча чок, аар ажылдарны чидириниң айтырыглары болгаш өскелердаа бар.

Партия ТК-ның июль Пленумунуң көдээ ажыл-агыының болгаш экономиканың оон-биле холбашкан адырларының мурнунда тургускан улуг сорулгаларны күүседириниг эртемденнер хөлүү кылыр хүдээлгелиг. Дээди өөредилге черлериниң ниитилел хөгжүлдезиниң эртемденниериниң күжү Коммунистиг партияның удуртукчу ролүнүң өзериниң, социалистиг ниитилелдиң, амыдыралдың социалистиг хевириниң улам хөгжүлдезиниң, сайзырангай боттуг социализмиң хоойлударының база категорияларының, оларның амыдыралда боттанып турарының ылаштыг шинны ышкаш чугула айтырыгларны ажылдан кылырынга мөөнеттинген турар ужурлуг.

Сибирьниң, Ыраккы Чөөп чүктүң курлавырларын шинчаалдириниң, ылаңгыя БАМ-ны тудуп тургузарының, РСФСР-ниң кара хөрөөнүүг эвес зоназының хөгжүлдезиниң программаларын бөшкарарын, планнаарын сайзыраңгайжыдарының талазы-биле харылсалгалыг сорулгаларны амыдырал эртемденнериниң мурнунда тургускан.

Социалистиг тургузуушкунуң бүгү дуржулгазында дээди өөредилге черлериниң эртемденнери чурттуң экономиктиг болгаш социал чаартылгазының ниити хөрөөнге боттарының эвээш эвес үлүүн киирип келген. Хөй-хөй эртемденнериниң, профессорларның, башкыларның күш-ажылы чазактың бедик шаңналдары-биле демделеттинген. Партия Төп Комитединиң болгаш Россия Федерациязының чазаның мурнундан М. С. Соломенцев дээди школаның ажылдакчыларынга бистиң аныяктарыстың коммунистиг кижизидилгезинге, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга бедик мергежилдиг специалистерни белеткээринге, эртемни хөгжүдеринге, бистиң Төрөөн чуртувустуң улам ыңай чечекленишкиннеге улуг салышкынны дээш өөрүп четтириишкинни илереткеи.

Дээди школага эртем шинчилелдерни хөгжүдеринге СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың доктаалы чаа үе-чада болур. Амгы үеним сайдалдарында эртемни хөгжүдериниң интенсивтиг оруунче шилчиир арга бар. Ол чорук эртем талазы-биле шинчилелдерни организастаарын экижидерни, машиналарны, дерилгелерни, приоорларны, материалдарны, технологтуг чорудулгаларны чаа-чаа хевирлерни принципиалды өзүүбиле ажылдан кылырын, улус ажыл-агыының чугула айтырыгларын комплекстиг шинтирлээрин баш удур көрүп турар.

Бо таварылгада дээди школаның аргаларын эң долузуби-ле ажыглаары, дээди өөредилге албан черлериниң болгаш дээди өөредилге черлериниң материал-техниктиг дерилгелерин, эртем ажыл-чорудулгазын курлавырлар талазы-биле хандырарын, эртемденнериниң чогаадыкчы өзүү-биле ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарын экижидери эргежок чугула. Маңаа дүүштүр эртем шинчилелдериниң ажыктының бедидери, ону планнаарының болгаш эргелеп башкарарының системазын сайзырадыжыдары чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Эртем шинчилелдерин чорудуп турарында четтестерни чайладыры, бүгү-ле дээди өөредилге черлерин олче хаара тудары негеттиниң турар. Бо ажыл бүгү дээди өөредилге черлериниде ам-даа чедир чоруттунмайн турар, эртем-педагогиктиг мергежилдиг кадрларны бо ажылче болур-чоруу-биле хаара тутпайн турар.

Улус ажыл-агыйының комплекстиг улуг айтырыгларын ажылдан кылырынче шинчилелге дугайында чугаа чидин-биле тургустунуп турар, чүге дизе ол айтырыглар бүдүүлгенин сайзырангайжыдарынга, бистиң ниитилелдиң соңгаа үндезин айтырыгларын шинтирлээринге тодарадыкчы саңдарны чедирип турар. Улут-улуг айтырыгларны шинчилеп турда, улус ажыл-агыының эң ажыктыг чоруу чедин алдынып, эртемден болган спеціалист кадрлар дүргеп өөрүп, мергежилдиг дээрэн дээди өөредилге черлериниң эки ажылдыг коллективтериниң дуржулгазы көргүзүп турар. Дээди өөредилге черлериниң ямы-бүрү мергежилдиг хөй саныг эртемденнериниң болгаш чугула эртем-техниктиг база социал айтырыгларны комплекстиг шинтирлээринге материалдыг курлавырларны мөөнөөр арганы бээр планнаалының программалыг тускай сорулгалыг методтарын калбаа-биле нептередири чугула. Ол нуругулайында-ла адырлар аразының болгаш девискээр аайының айтырыглары болур ужурлуг.

Амгы үеним байдалдарында дээди өөредилге черлериниң коллективтериниң ажылын девискээр аайы-биле таарыштыр тургузарын экижидериниң дугайында айтырыг чаазы-биле тургустунуп турар. Ындыг янзылыг ажылдың чамдык дуржулгазы бисте ам бар. Оон чижээнге Соңгу-Кавказтың дээди школаларының эртем төвүн киирип болур. Ажылдап эгелээнинин тос чылдарында дээди өөредилге черлер аразының ол каттыжышкынны эртем шинчилелдерин организастаарып сайзырангайжыдарынга болгаш кадрлар белеткээринге улуг базымны кылган.

Янзы-бүрү дээди өөредилге черлериниң күженишкиннерин таарыштыр углан башкарары чүгле кайы-бир районнуң эвес, а чамдыкта — бүгү республиканың девискээринге негеттинер.

Амгы үеде Россия Федерациязына болгаш бүгү чуртка азы алаан каш улуг районнарны каттыштырып турар бүдүн улуг эоналарга хамааржыр айтырыглар эвээш эвес. Ону шинтирлээри янзы-бүрү адырларның эртем коллективтериниң, экономиктиг районнарның болгаш харын-даа эвилелдешкен республикаларның бир деминиг күженишкиннери-биле чедин алдынып болур.

Ол ажылды удуртуру-биле, а ол ышкаш шенелде хевирлиг эртем шинчилелдерин организастаар дээш дээди школаның дуржулгазын ниитилештирери-биле Россия Федерациязының Дээди өөредилге черлер министерствозунуң системазына бот-орулга-чарылгалыг эртем каттыжышкынын тургузуп турар. Каттыжышкынның код сорулгазы — дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем албан черлериниң ажыл-чорудулгазын таарыштыр углан башкарары, эртем болгаш техника чедишкиннерин улус ажылагыйынга шапкыны-биле нептередири.

Дээди школага эртем ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ажылындан хоорук хөгжүүдаа болбас база хөгжүвес-даа ужурлуг, чүге дизе ук академия бүгү ада-чурт эртемниң удуртукчу төвү болуп турар болгай.

Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерствозу, өске-даа министерстводар боттарына хамаарышкан дээди өөредилге черлеринде эртем ажылын организастаарының хевирлерин кичээнгейлиг өөренип көөр болгаш сайзырангайжыдар ужурлуг.

Чурттуң болгаш Россия Федерациязының дээди өөредилге черлеринде эртем-шинчилел кезектери тургустунуп турар. Эртем-шинчилел институттарында дег, планнаашкының, акшаландырышкының, материал-техниктиг хандырылганың болгаш ажылдарның күүселдезин организастаарының ындыг хевирлиг чурумун ыңда тургускан.

Дээди өөредилге черлеринге эртем шинчилелдериниң ажыктының бедидериниң бир негелдези болза, эргежок чугула материал-техниктиг базаны тургузуп бээри. Россия Федерациязының дээди өөредилге черлериниң четкизи калбарып турар. 1971 чылдан 1977 чылга чедир 23 чаа өөредилге черлери ажыттынган, оларның иштинден тозу— Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөп чүкте. Ынчалзажок оон хөгжүлдезиниң темпилери студентилериниң санының өзүп турарындан болгаш эртем-шинчилел ажылдарынга салыш турар негелделерден ам-даа хожудап турар.

Федерациялың Күроланы, Главснабсбыт, адырлар министерстволары болгаш ведомстволар дээди өөредилге черлерин амгы үеним дериглелери, приборлары, материалдары-биле хандырарынче улуг кичээнгейни салыр ужурлуг.

Бүдүрүлге хөгжүлдезиниң амгы үеде деңнели, ниитилел дешилдези болза марксизм-ленинчи үзел-бодалды шүүлээдип, теоретиктиг ханы балыглер-биле чепсеглеген, профессионал чаңчылдарлыг, практиктиг тодаргай сорулгаларны шинтирлеп шыдаар, кижилер-биле ажылдап билир, калбак мергежилдиг, бүгү талазы-биле сайзырааргай специализин негеп турар.

Профессор-башкы составының мергежилиниг өзүп турар бедик деңнели, чогаадыкчы кыныгыышкын, дээди өөредилге чер бүрүзүнге болгаш эртем коллективиниң бүрүзүнге мораль талазы-биле таарымчалыг байдал — дээди школага эртем шинчилелдерин хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын чедиштирериниг күүселдирине эргежок чугула негелделер ол-дур деп, М. С. Соломенцев демделеп чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке баштырлыг чагаалы хуралдың киржикчилери улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алган.

(СЭТА-ның корр).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

БОТ-ШҮГҮМЧҮЛЕКЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

Ажыл-агыйлар аразының «Сукпак» каттыжышкыны мал семиртир талазы-биле республикада бир код черни эзлеп турар. Ында партия организациязы бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шыпарын бедидер дээш партияның идип үндүрген угланылыкынын боттандырарынче кичээнгейни мөөнөп келген. Ында 22 коммунист, партия кежигүнүүн-ийи кандидады бар. Ол эвээш эвес күш. Оларның коллективти сырый каттыштырып, оон күженишкиниң мөөнөп билириниден ажылдың чедишкиниг болуру хамааржыр. Бо дугайын ында партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралга илеткелчи—партбюро секретары П. А. Котосов болгаш санал бергеннер демделеп.

Каттыжышкынның баштайгы базымнарында тургустунуп келген айтырыгларны шинтирлээринге коммунистер биче эвес салышкынны киирген. Малга бөдүүн чемнерни белеткээри, ону сөөртүү, быжаларны кышкы байдалга тургузары, кажаларны аштаары чергелиг ажылдар колдуунда шинтирлеттинген. Келир чылдың дүжүдүүн дугайында сагыш салбышаан, ховунуң ажылнышчылери чайгы, күскү чер аңдарылгазын, органиктиг чемишчидилгелер сөөртүлгезин чедишкиниг дооскан.

Ынчалза-даа шинтирлезе чогуур айтырыглар хөй. Чижээ, каттыжышкын тургустунуп турда-да хеергедиттинзе чогуур чугула техника, ылаңгыя бульдозер, дизельдиг дериишкин чергелиг механизмнер амга чедир алдынмаан. Ажылга чамдык бергелерни ол таварыштырып турар. Каттыжышкынга хамаарышкан ажыл-агыйлар бөдүүн мал чемин чедирип бээрин үзүктелдирип келген. Бо чорук немелде деңзини доктаамад чедип алырынга дүвреничиг байдалды тургузуп, аарыг-аржый бээрге малды согар ужурга таварыштырып турар. Ынчалзаа-даа семиртилге комплекциинин ажылдакчылары ону ажып эртип, хонукта немелде деңзи алырын багай эвес боттандырын келген.

Бо чылдың тос айларында 805 тонна ниити немелде деңзини ап, планын чедишкиниг күүсетьен. Хонукта алган немелде деңзи 831 грамм, бир инектиң дужаар ортумак деңзиин 405 кг болуп турар. Тос айларда 980 муң рубльдин арыг орулгазын алыр турган, 1 миллион 165 муң рубль чедирген.

Комплексте ажылды чогуур деңнелге организастаары оон ажылдакчыларының мурнунда курлавырларны илередир, ниити немелде деңзини улгаттырар, малдың деңгелин экижидип, семиртиг дужаарының ортумак деңзиин улгаттырар дугайында айтырыгны тургузар арганы берген. Ынчангаш бо хүннерде деңзиин 400 кг чедир эң семис деңзилиг маллы дужаан турар.

Коллективтиң мурнунда соруга улуг. Чаа семиртилге шелүн тудуп, ону ажылгалга киирери бода мал эъдин бүдүрериниң көвүдедир арганы бээр. Ол ышкаш мал чемин белеткээриниң технологизазы, тарылга шелүүнүң структуразы сайзырангайжыр, малдың шинчилгезин чорудар кажаларны тудар, эът бүдүрериниң көвүдериниң өске-даа хемчеглерин ап турар.

Партия организациязы, дирекция ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң өске-даа айтырыгларын шинтирлеп, бояк күштү мобилизастап келген.

Партбюро ай санында ажыл планын тургузуп, ниити ажылды чылдың перспективтиг планынга үндезилеп чорудуп келген. Партия хуралдарынга, партбюроларга партийжи даалгалар күүселдезин, ажыл-агый айтырыгларын, хөй-ниити организациларының ажылын, политмассалыг ажыл дугайын чугаалажын турар. Коммунист ажылчынар, бригадирлер-биле тус-туста беседалажып, бүдүрүлге-биле холбашкан айтырыгларга хамаарыштыр участок начальниктериниң, бүдүрүлге мастерлериниң отчёттарын дыңнап турган. Ол айтырыглар талазы-биле хемчеглерни ажылдан кылып, шинтирлерни хүлээп ап, четпестерни чайладып келген. Партия хуралдарының дээштин белээн.

Ынчалза-даа партия организациязы, оон бюрозу ажылдың чамдык участоктарынга ам-даа боттуг салдар чедирбейн, четпестерни чайладырынга негелделиг болгаш туруштуун көргүспейн турарын отчет-соңгулдалыг хуралга коммунистер чоптүү-биле шүгүмчүлээн.

Партбюро отчеттуг үеде бүдүрүлге-биле холбашкан айтырыгларны, күш-ажылдың бүдүрүкчүүнүн бедидериниң, экономиканың айтырыгларын эвээш чугаалашкан. Ылаңгыя специалистерден негелде кошкак. Ол бүгү четпестерни отчёт-соңгулдалыг хуралга коммунистер дорту-биле чугаалап, коммунист бүрүзүнүң организакчы, кижизидиичи ролүн болгаш идепкейин бедидери негеттинин турарын демделеп.

Коллективте чамдык ажылчынарның, оон иштинде чамдык коммунистериниң талазындан күш-ажылга, хөй-ниитиниң хөрөөге ак сеткилдиг эвес, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрөөр, арагалаар чоруктар бар. Партия хуралдарын шынар чок белегкээр, аңаа бөдүүн коммунистерни хиириштирбейн, чүгле партбюро кежигүнүнериниг дагып турар. Бүдүрүлгеге, хөй-ниитиниң ажылынга коммунистериниң авангардчы ролүн бедидер, планыг онаалдаларны бүүседир, кижизидилге ажылының шынары дээш коммунистериниң хуулга харысалгазын, идепкейин бедидериниг чугаалар отчёттуг хуралга болган.

Каттыжышкынның кол адыры—мал ажылы турбуже ол чугула участокта чаңгыс-даа коммунист чок. А туруг цехинде чүгле чаңгыс, автоградта 3 коммунист бар. Оон чылдагааны? Отчёттуг үеде партбюро хүрөөлеп өзүлдезиниче кошкак кичээнгей салып, чүгле 2 кижини хүлээп алган. Партийга хүлээп алышкынны чорударда чаңгыстан шилип алыр ажылды чоруттаайн, ылаңгыя мурнакчы аныяктарны партийга белеткээрин, комсомолду дамчыштыр хүлээп алырын кошкак боттандырган.

Чамдык коммунистериниң талазындан Уставтың негелделерин ажыдып, хуралдарга чылдагаан чокка келбейн баргылаар, оон уржуундан чамдык партия хуралдары үстүн турулаан.

— Бистиң суурга янзы-бүрү кежээлер организастаарга аңаа удуртукчу ажылдакчылар, коммунистер, специалистер боттары безин келбейн баргылаар-дыр—деп, көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы Ш. С. Ондар саналынга чугаалаан, чугула хемчеглерге коммунистер бирги аъдчегде кирожп, өскелерге үлегер болур хүлээлгелиг дээрзин демделеен. Суурга хөй-ниитиниң шынгыы сагылга-чурумун тудары негеттиниг турар.

Тус-тус чолаачылар ортузунда чарышты организастаавайн, ай санында кижи бүрүзүнге чедир планыг даалганы бербейн турарыы, оон уламдынан чамдык кижилер боттарының планыг онаалдазын безин билбейн турарын чолаачы А. Власов чоптүү-биле шүгүмчүлээн. Ачыяктарны дагдынып, оларны арга-мергежилге өөредир талазы-биле ажыл кошкак тургустунган.

Коммунистер партия организациязының, оон бюрозунуң ажылын шүгүмчүлекчи ёзу-биле аналитевишаан, коллективтиң мурнунда моон соңгаарны кол сорулгалар дугайында чугааны кылган. Планыг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш партия организациязының, коммунист бүрүзүнүң харысалгазын аңаа чугулаган демделеен.

Коллективте партийжи организакчы болгаш кижизидикчи ажылды улам ыңай экижидериниң талазы-биле хемчеглерни хуралдың хүлээп алган доктаалында айыткан. Ону амыдыралга боттандырары беш чылдың болгаш оон үшкү чылының онаалдаларын чедиштириг күүседиринге идигни бээр.

Коммунистер партийжи чаа составын болгаш районнуң партия конференциязынга баар делегаттарны соңгаан.

В. МААДЫР,
«Шынның» тускай корр.

УЛУГ АМЫДЫРАЛЧЕ, ЧААРТЫНАР КРАЙЖЕ

Ленинчи комсомолдуң 60 чылының байырлалының бүдүүзүнде база бир улуг болуушкун болган. РСФСР-ниң кара эвес хөрөөнүүг зоназының көдээ болгаш мелиорация тудутлары күш-ажылдың аныяк гвардейжилериниң чаа отрядыы—ВЛКСМ-ниң 60 чыл ою аттыг Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалычы отрядын уткуп ап турар.

Чаартынып турар крайга барып ажылдаары-биле аъттанып турар эки турачыларга тураскааткан кежээ октябрь 12-де Москвада «Россияның» Концерт залынга болуп эткен. Аңаа 3 муң ажыг аныяктар олурушкан.

Байырлыг кежээни ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов ажыткан.

Энтузиастарның марыжы чаңгыланып турган. Салгалдарның тудуш харылзаазын көргүскен ёзулалдар эгелээн: алды дакпыр орденниг комсомолдуң тугун болгаш маадырлыг комсомолчу тудулгаларның туктарын залче киирип эккелген. Алаларның революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы оруун бо хүннерде төлептиг салгал уламчылап турар.

Б. Н. Пастухов СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң ВЛКСМ-ниң 60 чыл ою аттыг Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалычы отрядынга чоруткан байыр чедириишкинин номчаан. Хуралдың киржикчилери оны улуг соруг кириишкин-биле уткуп хүлээп алган.

Байырлыг хуралга күш-ажылдың хоочуннары, кара эвес хөрөөнүүг зонада ажылдап турар болгаш ынаар чоруур деп турар аныяктарның төлөөлекчилери чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев байырлыг хуралга олурушкан болгаш аңаа чүве чугаалаан.

(СЭТА).

КЕЛИР ҮЕЖЕ ЧҮТКҮЛДҮГЛЕР

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөру дээш шимчээшкиниң 20 чылынга

СЭТА-ның корреспондентизи ВЦСПС-ке баарга, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш демиселде барык 62 миллион кижи киржип турар деп дыңнаткан. Ол шимчээшкин социалистиг экономиканың соксаал чок хөгжүп, сайзырангайжырының, бүдүрүлгенин коммунистиг харылзааларының хевирлеттинин тургустунарының болгаш чаа кижини кижизидериниң күчүлүг чепсээ болу берген. Ол амгы үеде амыдыралдың совет хевириниң чарыбас кезээ апарган. Ол шимчээшкинни улам-на калбартыр дээш партия, профсоюлар, комсомол, ажыл-агый органнары хөй чүүлдерни кылып турар.

Москва-Сортировочная депозунуң тепловоз септээр цехинин комсомолчу-аныяктар коллективи коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алыр дээш чарышты калбартып чорударының патриотчу эгелээшкинин кылган. Ол-ла депога 1919 чылдың чазынында эң баштайгы коммунистиг субботник болган.

Ындыг эгелекчи сакалды чүүтүн бүдүрүлгелери ийи-биле деткээн. «Социалистиг чарышты, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинни моон-даа соңгаар бүгү хемчег-биле калбартыры—бистиң ниити дайынчы кыйгырыывыс ол болур» —деп, партийның XXV съездизинге эш Л. И. Брежнев онзалап демделеен.

Делегейниң хөй-ниитизинин кичээнгейинин төвүнде

СОВЕТ УЛУСТУҢ ЭРЕС-МААДЫРЫГ ЧОРУУ

«Бичин чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп номнар даштыкыда улуг алдар сураглыг. Чоокта чаа Калькутта хоорайын «Бенгал паблишез» деп ном үнүүр чери ук ажылдарны бенгал дылга тускай ном кылдыр парлап үндүрген. Аңаа мурнуку үүлүү ССРЭ-ге Индияның элчини турган, ам Индий-совет культура харылзаалар ниитилелиниң президентиаи К. Н. Ш. Менон бижээн. Ол мурнуку үүлүү допчулап парлаардыр бис.

Мен делегейниң ийги дайынының дугайында хөй-ле улуг-улуг номларны номчаан мен. Ынчалза-даа оларның чаңгызында-даа улуг дайынга тиилээн чоннуң мөзү-шынарын Леонид Ильич Брежневтиң «Бичин чер» деп дайынчы сактыышкынында ышкаш шак ынчаар тодаргай көргүспээн боор-дур. «Катап тургузуушкун» деп ном база-ла оаза солун. Ында Л. И. Брежнев катап тургузуушкунуң сайгамчык шакының темпилерин база кымдан-даа артык тодаргай көргүскен.

Эрткен дайын үезинде совет шериглериниң эрес-маадырлыг чоруун чүгле чамдык сан-түннерни катап-катап хандыр бодап, сактып турган, шын үнелеп болур. ССРЭ-ге удур гитлерчи аг-шериглериниң дөрттүн үш хуузу дайылдажып турган. Он миллион фашист солдаттар болгаш офицерлер Россияның ховуштөлдеринге бажын сөлган. 1942 чылдың май 16-да АКШ-тың президентиаи Ф. Рузвельтиниң генерал Макартурга чагаазынга бижээн болза: «...Орус шериглериниг узуткан чок кылган дайынчыларының саны болгаш чепсээ эвилелдешкен чээрби беш түрүнелериниг кады узуткаан дайынчыларының болгаш чепсээлиг санындан оранчок хөй боор турар». Германияның шериг күжүнге өлүмүүт соогуушкунну чогум-па харын орус шериглер таварыштырган деп У. Черчилль чугаалаан.

Ол бүгү медеглелдер болгаш чугаалар коңчуг чөп болгаш тодаргай боор турар. Ынчалза-даа ынчаарда боор турган болуушкуннарның дугайын оон дорт киржикчиги кижиниң аскындан, дайынга эң эгезинден тура-ла сөөлгү хүнүнге чедир тулчуп келген Л. И. Брежневтиң аскындан дыңнаары солун. Оон «Бичин чер» деп номунда улуг дайынның маадырлыг болуушкуннарының бир кезээн көргүскен.

Кара далай эринде дайындан хунаан алган улуг эвес черин совет солдаттар ынчан «Бичин чер» деп адап алганнар. Ынчаарда совет чурттуң девискээринин элээн кезээн дайынга эжелеп алган турган. Чээрби бир чыл буруңгаар Крым санаторийинге дыштанып турумда, медээ хөй-ле кас демдек сиилбин каан сава-сөңга болгаш бижек аймаа көргүскен чүве, ону дайын үезинде гитлерчилер ынчан сиилбин турган чүведир, ынчан олар Крымга ол хевээр артын каар боор бис деп бодап турганнар.

Арга-ыяш чок, далай эрин, сай, даш шыкан Бичин черни совет солдаттар чер иштинде ок-чемзек складтарлыг, госпитальдарлыг, электростанциялыг шивээ кылдыр хуулдуруп алган, дайындажып турганнар. Дайын ол черни дүн-хүн чок адын бооп-лап, бомбалап турган. Дайылдажып турган солдаттарның байдалы коңчуг берге турган. Чүге дээрге олар улуг черден көңгүс үүк, хлеб, дузу-даа чедишпес, соок, шык чер иштинге хоргастанып ужурга таваржып турганнар. Ынчалза-даа аңаа хурал-суглаа эртип, солун үнүп, оюн-баштак, каткы-хөглүг чугаалары улус чугаалажып, шыдыраа маргылдаазы безин эртип турулаан.

Л. И. Брежневтиң бичин чержилерге бижээн ыйгырыг чагаазында совет дайынчыларның маадырлыг тура-соруу онза тодаргай илерээн. «Новороссийск чоогунда дайындан хунаан алган бо чогенчиг черивисти бис «Бичин чер» деп адап алган болгай бис. Бо чер бичин-даа болза, бистиң совет черивис, мында бистиң дер-бузувус, хавывыс төктүп турар, ынчангаш бо черивисти бис кажан-даа кандыг-даа дайынга бербес бис...» деп ук чагаада чугаалаан боор турар.

Үрелип бузулган хоорай, суурларны катап тургузуп турда, орус чонну база-ла шак ындыг чаныы-сыныы чок эрес-маадырлыг чорук хөй-зүт киирип турган. Л. И. Брежнев үрелип бустуушкунуң коргунуг улуг хемчээлин мынча деп бижип турар: «Оюрук-мыйырык демир-дес, осхорум апарган ыяш-даш аразында оът-сигүн коргур, черликширээн ыттар ыламында эзрер, долгандыр хамык чүве үрелип бузулган, бажыг-балгат чаңчаалаан өртеп кара ыыштар будуктарында каарганнар ун тудуп алган олургулаар коргунчуг үе турган».

«Катап тургузуушкун» деп ном ынчаар эгелээр, ындыг Запорож болгаш Днепропетровск областарынга дайын соолүнде катап тургузуушкунуңуң канчаар чоруп турганының дугайын бижип турар, ынчан ол черлерге Л. И. Брежневти чоруткан турган. Запорожье ынчан хөлчок үрелген турган. Днепрогэс биле Запорожьениң кан бүдүрер заводу колдуунда шуут чуурулган турган. Ол бүдүрүлгелер орус улуска индивилерге Бхилай биле Бхакра-Нангалдың электростанциязы ышкаш шак ындыг улуг ужур-дузалыг турган.

Днепр чоогунга фашист шериглериниң командылакчызы турган, дайынга чылча шаптырган немец генерал Штюльпнагель Днепр чоогунга үрелип бузулган бүгү чүүлдерни катап тургузар дээр болза, 25 чыл керек апаар деп Гитлериниң хөнүүн чазаарын орадашкан. А Россия ол бүгү чүүлдерни 25 чыл эвес, 25 айдан-даа эвээш үе дургузуунда катап тургузуп ап шыдаан!

Леонид Брежнев оон бодунга дааскан сорулганы коңчуг эрес, шалын күүселип турган. Тайбың үеде дайындаа үезинден дудак чок улуг тиилелгелерни чедип ап болур деп чоп чугаалажыр болгай. Ол дугайын Запорожьени болгаш Днепропетровскини катап тургузарын тодаргай бадыткан турар. Совет кижилериниг кайгамчык чедишкиннериниң чажыды чүдел даарге, тайбын-даа үеде олар чүү дээш ажылдап, демисеежки турарын эки билириниде бооп турар.

Ынчаарда партия обкомунуң бирги секретары турган Л. И. Брежневтиң бир чугаа сорулгазы болза, партияның Совет чазактың планнарын болгаш бодалдарын хандыр медерел билиранге кижилерни кижизидериниде бооп турган. Ол ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чингине секретары апарган безин ам-даа ук сорулганы бүгү чурттуң хемчээлинге күүсетишаан турар.

Л. И. Брежнев делегей хемчээлинге база-ла улуг сорулганы боттандырып турар. «...Дайынга эң эгезинден тура төнчүзүнге чедир киржип келгеш, оон кандыг кол түнелел үндүрүп алдың деп менден бөгүн айтырар болза, мен аңаа моон соңгаар дайын деп чүве турбас ужурлуг, дайын деп чүве кажан-даа турбас ужурлуг деп харылаар апаар мен»—деп ол бижип турар. Ол болза чавырлышкының улуг чаалакчызының чедип алыр дээн чугула сорулгазы боон турар.

Л. И. Брежневтиң номнары ханы сонуургалды хайыктырган, чүге дээрге ында кижи төрелгетеннинг төөгүзүнде эң дүвүрээзиниг, эң-не уттундурбас арыннарының биреэзин чыыткан. Оон-биле чергелештир ук номнардан бистиң үеним төөгүзүнге төп рольду ойнап келген болгаш ам-даа ойнап турар кижиниг мерген угааның болгаш чыдыг чаагай сеткилин база билип ап болур.

(ПМА).

МЕДӘӘЛЕР

ЮБИЛЕЙГЕ ТУРАСКААТКАН

Алдан организацияларда комсомол организацияларының ВЛКСМ-ниң 60 чыл ойнга турасхаатган бот-тывынгыр уран чүүл көрүүлери Эрзин суурда үргүлчүлеп турар. Бо удаада райкүүскөмнүң иктики херектер кылдызынын, прокуратура, улус судунун, шериг комиссариадынын катышкан концертин ноонта бараалгаткан. Коллективтерни белеткеп алган концертиниң программазы байлак болган. Композитор А. Чыргал-оолдуң «Совет чон бис», ооллар ансамблинин «Ийи кышты эрттир» деп ырларны пинти ыры болүүнүн күүсеткилээни бедик үнелелди алган. Шаглаа ажылакчылары А. Кызыл-оол, А. Хайдып, прокурор К. Күржепей олар боттарының оналаткан номерлерин эки күүсеттилер.

Концертин эки болганы чүдел дизе, хүн бүрүде амыдыралдың болуушкынарындан алдынган чамдык четпестерни илередип турар үзүндүлерни көргүскенинде. Ол дээрге арагалаашкынга, өорланыр чорукка удур, хөй-ниитиниң херенгизин камчаас чоруктарны сойгалаан номерлер болур.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

ӨӨРТҮП ТУРАР

Баян-Кол ортумак школазының башкылары боттывынгыр уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчилери. Олар чоокта чаа суурнуң чурттакчыларынга боттарының белеткеп алганы солун программалыг концертин бараалгатканнар.

«Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп ырны нчити ыр болүү, «Чурттаисаар мен» деп ырны Клара Напыклап, «Боксёр кымын?» деп интермедияны башкылар Н. Мөргенноол, С. Дадар-оол, М. Тас-оол олар эки күүсеткеннер.

Концерт хылдыг хегжүм оркестринин күүселдезибиле доозулган. Мындыг солун концерттерни көргүзүп турары суурнуң чурттакчыларын өөртүп турар.

Б. МАНДЫП-ООЛ.

КАМЧАТКАДА ЭТНОГРАФИЯ МУЗЕЙИ

Камчатканың барык төвүнде, эрте-бурунгу улуг суур Мильковода этнография музейи ажыттынган.

Мильковода ол музейниң бо онзагай талазы — бистиң чуртувустун чөөн чүкте музейлериниң эң ындыы ол болуп турар. Ол музейнин Сибирь дыды-биле тутканг бажыңы, ооң тейин хээлеп турган кылганы бала көрүштүг. Оны топтап көөрге Кижиде ыяш дуганнар-даа, орус ажылчыннарның Уралдан Оожум океан чедир туткан баштайгы тудуулары-даа сагышка кирер. Мильковога ол кайгамчык бажын канчан тыптып келгенил?

Магадан чуртуг төөгүчү болган чурукчу Михаил Угрин хөй чыл дургузунда эрги орус ыяш тудугларны сонуургап келген. Оон-биле чергелештир ол Сибириниң болган Ыраккы Чөөн чүктүн үндезин чурттакчылары: юкагирлер, коряктар, ительменнер болган өскеда улустарның материалдыг болган угаан-бодал культуразын өөренип турган. Камчаткада сууржугашта ол музейни төлевилеп тура. Угрин эрте-бурунгу ыяш тудутну чаа, чогаддыкчы ёзу-биле ажмглаар солун арга тыпкан.

Музейниң экспонаттары эвээш-даа болза, солун. Камчатка хемден тызылган чаан сөөктери, даш вектин чепсек-херекселлери, коряктарның илик-хевиниң хевирлери, аз-четкер дүрзүлери, бо берге черге эң баштай келген орус кижилериин өт-херекселлери дээш чүү чөк дээр!

Калерия ТУСЕБА. (ПМА).

Тыванын комсомол шаңналынын лауреадынга кандидат

СЕТКИЛГЕ ЧООК ЫРЛАР

Дамба Хүреш-оол бичиининден-ле ыры, шулукка хандыкшылдыг чораан. Школачы чылдарында уран чүүлүн идепкейлиг киржикчилин боор келген. Ынчангы бичии ооллун ырыга хандыкшып, алызы барып композитор апаарын ным билир боор. Ынчалза-даа бичии Хүреш-оол чангыс чер чуртуу композитор, оон башкызы болган Алексей Боктаевич Чыргал-ооллун ырларын дыңнаап, сеткил-чүрээ хайныгып кээр турган.

Үе чаңгыс черге турар эвес. Хүреш-оол чедиги классты дооскан. Уран чүүлге ооң хандыкшылы улам ханылап, хөрлээлээн от дег хып турган. Ол кандыг-даа өске бодал чокка композитор боорун күзеп, күзелиге чалгынналыр. Кызылдың уран чүүл училищезинің теоретик-композитор салбырына өөренип киргеш, ук училищени чеднишкиниг дооскан. Ооң соонда Новосибирск консерваториязынга өөренип киргеш. Анаа ол доцент Георгий Николаевич Ивановтуң класынга өөренип турган. Диплоттуг студент чеди чылдарны Новосибирск консерваториязынга эрттирип, алыс күзелин чедип ап, композитор болу берген.

Училищеге, консерваторияга болгаш ооң соонда-даа чылдарда Хүреш-оол чогаал ажылын кылып келген. Ол комсомолдуң 60 чылынга турасхаатган конкурстуң киржикчизи. Ол конкурска комсомолчу аныяктар, Төрээн чурт, партия дугайында ырларны бараалгаткылаан. Оларның аразында лириктиг ырлар база бар.

Композитор конкурска киирери-биле Күстүүр Саттың «Комсомол», Зоя Намзырайның база «Комсомол» деп шүүлүтериниң сөстеринге музыканы бижээн. Ол ышкаш конкурс жюризинин үнелээшкининге Куулар Сүттүг-ооллуң сөзүнге «Ынакшыл чокта», Куулар Черлиг-ооллуң сөзүнге «Өпей ыры» деп ырларны бараалгаткан.

Ийи, чаңгыстың болгаш хөй-нуң ырларынан аңгыда композитор конкурска симфония оркестринге сюита, флейтаның симфония оркестри-биле концертин күзелдин-биле бараалгаткан. Хүреш-ооллуң мында адыг-кирген чогаалдары чүүлүн дүс чогаалынга үнделеттингени-биле онзагай. Чогаалдарда альтерация демдектерин херек апарган черлерге ажыглааны, оларның музыкалыг чурумун шынныбиле дургузуп, чогаал бүрүзүн бот-боттарындан ылгалдыг болдуруп, чаа утканы, чаа интонацияларны тывынгырыбиле чогаалдың бижээнин солун. Бо чорук болза аныяк композиторуун талантызының өзүп орарын көргүзүп, ооң тывынгыр чоруун херечилеп турар деп балыткан болур.

Бо бүгүнү өөренип көргеш, ону Тыванын комсомол шаңналының лауреадынга кандидат кылыр кииргени таварыла эвес. Дамба Хүреш-ооллуң чогаалдары дыңнакчымың сеткил-сагыжын доюлдуруп кээр ханы уткалыг болгаш тема талазы-биле байлак, чаа хевирлиг, угланышкынныг. Ынчалдыг чогаалдар ында элбек. Ол ындыг болур ужурлуг-даа. Кандыг-даа мергежилдиг кижизи бодунуң ажылынга бердинген, кызымак, чаа дилеп тывышкынныг болур болза, ооң ол ажылы кажан-даа түңнелдиг болур. Ооң өөредилгеге кызымаккайын, чаа чүүлге ханыышылдыын кады өөренип чораан чылдарымда-ла көрүп чордум. Консерваторияны эки доозун, композитор атты чедип алгаш, чоп мурнунга бараан болуп, ооң ажыл-ижин, амыдыралын, ынакшылын, сайзыралын ылбилиг музыкага ылередип ажылдан чоруу-ру дег аас-кежик кайда деп?!

Б. КЕНЕШ.

Дайынчы аргазын күштелдирер

Тес-Хем болгаш Эрзин районнарының агитбригадаларының көрүлде-конкурузу чоокта чаа болуп эрткен. Самагалдайның Культура бажыңының иштин-даштын каастап дерээн. Суурнуң төп кудумжузунга ыызыл тукчугаштарыдаа аскылаан. Ол-ла хүн Эрзинден «Хүлүмзүрүг», Бай-Даглан «Тарлашкын» агитбригадалары автобузун дерипкен, ыр-шоорлуг халдып келгеннер. «Агитбригада—78» девизтиг зона аяы-биле бо көрүлде-конкурска дөрт коллектив хиришкен.

«Тарлашкын» агитбригадазының В. Кунчүн биле Р. Динчаттың тургусканы «Бай-Даг суурну билир силер бе?» деп сценарийинде ук суурнуң тургуслуганындан эгелээш амта чедир хөтжүлдезин көргүскен. «Репка» деп сценажыткан чүүлүү ойнаанын, танцы бөлүүнүң тыва танцыны тепкенин, Хөлүм Ыналайның «Төрээн Тывам», «Тере-Хөлүм» деп ырларны күүсеткенин өөрү онзалап демдеглээн. Ынчалза-даа делгем уткалыг сценарийни күүсеткени кошкак, чедир ажылдаттынмаан.

«Хүлүмзүрүг» агитбригадазының киржикчилери «Ленинчи комсомол» деп сценарийиби-биле «Бистиң Тыва» деп ырны аялгазын ойнап турда, сценажа марштап үнүп келгеннер. Сценарийни К. Ядаа тургускан. Комсомолдуң 60 чылынга турасхаатган ыры, шулук, сценажыткан көргүзүглер улусту сонуургадып турган. Бо коллективтен моол улустуң «Баяктар танцызын» уругларның эллигр чараш күүсеткенин, бот-тывынгыр уран чүүлүн хоочун киржикчилери Нина Сакты-Сюрюн биле Виктор Маадыр-ооллуң ырлаанын сонуургавас аргажок. «Хүлүмзүрүгүн» соонда «Теректиг» агитбригадазы сценаны эзлээн. Сергей Дамчайның тургусканы «Күшажылга мактал» деп сценарийиниң утказынга дүүштүр агитбригаданың киржикчилери саанчы кижи ак хаадыы, тракторист кижи комбинеонун кеттинишкен турганнар. Олар мурнакчыларының ролларын ойнааннар.

Теректигжилерден Марита Оюнуң «Ферма эргелекчизи» деп интермедиляны профессионал артистерден дудак чок күүсеткенин, Тас Өшкү-Саарның «Малчын утбамга» деп ырны онзагай күүсеткенин мартачыг.

Жюриниң столунда салын чыгы Сенди-Сюрюнүң демирхомуска ойнаанын, каргыраалаанын, Кыирин Монгуштуң сыгыт-хөөмейин, Раиса Караоол, Валентина Оюн, Александр Төгүе-ооллуң оларның танцылаанын болгаш өске-даа номерлерни үнеловес аргажок.

Ниитизи-биле бо зона көрүлдезинге келген коллективтер багай эвес белеткенгенин жюри кежигүннери демдеглээн. Самагалдайның «Калдак-Хамар» агитбригадазы тиллекчи болуп, барги чергенің диплому-биле шаңнаткан. Эрзинин «Хүлүмзүрүг» агитбригадазы хеви, күүселде, сценарий талазы-биле эки болза-даа, сценадан үнер, киирери көвүдеп, сцена культуразын сагыыаны, эки тургускан сценарийниң эгези-биле төнчүзүн эки күүсеткен. Тузун үраанын дөөп олар бир черже үнмейн барган.

Агитбригада дайынчы жанрлыг коллективи чүве болганда аная-ла концерт программазы-биле хызыгаарлаттынмайн, пропаганданың дайынчы арга-хевирлерин колдалыр болза эки.

С. БЮРБЕ, жюри комиссиязының даргазы.

ЧУРУКТА: «Калдак-Хамар» агитбригада күүселде үезинде.

Д. КУНААНЫҢ фотозу.

БИБЛИОТЕКАДА

Шынарлыг болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылының үшкү чылында Тес-Хемниң район библиотеказы эвээш эвес ажылдарны кылып келген. Библиотека 29.875 ном фондулуг, 511 номчукчу 13017 номпүүгле эткен тос ийларда номчаанизр. Библиотека чүгле ном тарадыры-биле кызыгаарлаттынмайн, аная диспуттарны, номчулга конференцияларын, номнар делгелгелерни организастап эрттирип турар. Ол хемчегдерге номчукчулар, дыннакчылар хөй-биле келгилээн.

Чогаалчы, очулдурукчу С. Козлова болгаш бот-тывынгыр композитор Д. Шактар-биле ужуражылганы чоокта чаа организастап эрттиргени солун. Библиотеканың улуг библиотекары Людмила Чайбар ажылынга кызымак болуп, номчукчуларның хүндүткелин чаалап алган. «Эки кылган ажыл өлеп читпес алдар» деп үлегер сөс бар. Аная төлептигленнин бирээзи Людмила Чайбар.

Ө. ЧИЦМИТ.

ЮНЕСКО-НУҢ ШАҢНАЛЫН – «ЭЛЕКТРОСИЛАГА»

ЮНЕСКО-нуң кежигүү болур сайзыралдың, дуалажылганың болгаш сургажыдылганың делегей институту «Үлетпүр талазы-биле хогаалде дээш» деп шаңналды Ленинградтың электромашина тудуунуң «Электросила» бүдүрүлге каттыкышкынынга тывыскан. Ындыг шаңналды каш чыл бурунгаар ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы база алган.

Институтуң президентизи агый Жизель Рутман шаңналды тыпсып тура. «Электросиланың» аңгы-аңгы чурттарда кижилерниң чаагай чоруу дээш бараан боон турары, ооң доктаамал хогаалде чаңчылчаан бүдүрүлгелериниң саныда киргени дээш шаңнатканын медеглээн.

«Электросила»—делегейде электризиг машиналар кылыр эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи.Ында амгы үеде бир миллион киловатт болгаш ооң-даа улуг күүчүлүг генераторларны шуурдурулга аргазыбиле кылып үндүрүп турар. Сибириниң эң күүчүлүг гидроэлектростанцияларынга, атомнуг электростанцияларга болгаш ледоколдарга дериглерни, термоядролуг энергетиканы хөй чурттарның физиктериниң өөренип көөрүгге калбаа-биле ажыглаттынын турар «Токамак» хевирниң тургузугларын болгаш электрофизиктиг өске-даа аңгы-бүрү нарын херекселдерни ол бүдүрүп үндүрүп турар, «Электросила» болунуң продукциязының 20 хуузун 76 даштыкы чурттарже үндүрүп турар.

Неонила ЯМПОЛЬСКАЯ, ПМА-ның корр.

Номчукчулар саналдап, шүгүмчүлеп тур

АВТОКЛУБ БЕ, АГИТБРИГАДА БЕ?

«Автоклуб-78» деп аттыг чарлаттынган республика көрүлдези канчаар чоруп турарының дугайында Культура министерствозунга дөрт районнуң автоклуб эргелекчилериниң медээлерин дыңнаан.

Бир дугаарында Таңды районнуң автоклуб эргелекчизи В. Кудрин:

— Бо чылын 15 үнүүшкүннерни кылып, 380 хире кижиге концерт көргүскен бис. Балгазын чижектиг ырак черлерге, ылангыя чамдык фермаларга четпейн турар бис. Чүгле дизе, автоклувуус үрелген, чүк машиназынга ырады чоруп шылавас-тыр бис— деп дыннаткан.

Чаламадан келген автоклуб эргелекчизи А. Балчырак 48 үнүүшкүннерни кылып, ырак фермаларга чедип, бригадаларга, малчыннарга лекция-беседаларны кылып, көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары-биле ужуражылгаларны организастап, харын-даа Ак-Чыраага, Өвүрге, Улуг-Хемге безин чедип турганын чугаалаан.

Үнүүшкүн санында ол боттывынгыр артистер, магнитофонну болгаш фотоаппаратты ажыглап, солун киноларны үндүрүп чораан. Ниитизи-биле бо автоклубтуң ажылын базгай эвес деп республиканың оргкомитет кежигүннери демдеглээн.

Бо автоклубтуң көргүзүглери болгаш документациязы көрүлденің негелдезинге дүгжүп турар.

Бин-Хем районнуң Туранда автоклуб эргелекчизи М. Ивановтуң илеткелинден аңгаш көөрге, сан-түннер тодаргай эвес болган. Эргелекчи бодубезин бүзүревейн баргаш, Бин-хемчилер ырак черлерде фермаларга четпейн, чүгле чоок черлерге агитбригада-биле колдады ажылдап турары илерээн. Таңдының Бай-Хаакта автоклубта байдал база ооң дээредевес.

Автоклубтар эргелекчилери боттарының ажылын эки билбес, отчётунга агитбригаданың ажылын чугаалаан, автоклуб-биле агитбригаданың ылгалын билбес болганнар.

Автоклуб эргелекчилери агитбригаданың ажылын холгаарлап отчёттаар, чогум автоклубтуң ажылын эки билбес болганын барымдаалааш, автоклубтарже тайылбыр чагаа бижиирин Культура министерствозу оргкомитетке заасган.

Б. ШОЖУТ.

ШУПТУ-ЛА АЖЫЛДАВАС

Мөнгүн-Тайга районнуң эң ындыкы булуну — Кызыл-Хая суурдан бижип олур бис. Бирээде, магазин ажылдавас ийин. Кара чаңгыс садыг ол болганда хүнүүн чугула хереглели бараанар садыг алыр чер чок. Ооң эргелекчизи Хертек Хөлүгүнүн болу суурда костүп турар, а кажан магазин ажыттынарын айтыларга — харылавас.

Пекарнянын ажылынга база хомудалывыс улуг. Хлебти эвээшти быжырып турар. Норма ёзугаар берип турдала, сөөлгү улуска чедишпейн баар-дыр.

Кино деп чүве көрбээнивистен бөөр дыка үр болду. Чок болза киномеханик район төвү киргеш, чиде бөөр, чок болза чырык кыпшайн баар. Бо талазы-биле «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң директизязы та чүү бодап турар чүве.

Ынчангаш, бо четпестерни дарый чайладып, кыдыг-кызыгаар черде биске дузалажыр талазы-биле чогуур черлер хемчет алыр боор деп идегедивис.

Я. ТОРГУ.

Суурнуң чурттакчыларының мурнуундан.

Кызылдың уран чүүл училищезинин сургуулу **Семен Саттың «КУСКУ АЯННАР»** деп этюдтары.

АГААР

Бүгүн республикага болгаш Кызылга көөгүн турар булуттаар, чамдык черлерге хар холумактыг чаъс чаар. Хат секундада 6—11 метр чедер. Агаар 5—10, чамдык районнарга 0—5, Кызылга 8—10 градус чылыыр.

ААЛЧЫЛАР

КРАСНОЯРСКАЯ ГОССФИЛАРМОНИЯ

Киев филармониялының Красноярск филармониялында керээ ёзугаар ажылдап турар артистер бөлүү бистиң республикада бодунуң оюнун көргүзүп турар. Ук бөлүк пайысылал Кызылдың албан организациялар, өөредилге черлеринге болгаш Ка-Хем, Эрзин, Тес-Хем районнарынга оюнун көргүскен.

Бөлүктүң артистериниң көргүзүглерин ол районнарның ажыл-ишчилери улуг сонуургал-биле көргеннер. Бөлүктүң удуртукчузу Борис Леонардович Асеев сцена уран чүүлүнүң онзагай жанрында 40 чылдар дургузунда ажылдап келген. Хандыкшылдыг мергежили-биле хоочун артист бистиң республиканың ажыл-ишчилериге аа-даа бараан болуп, бодунуң онзагай уран чүүлүн бараалгадыр.

Республикага Борис Леонардовичиниң эстрада бөлүү бо кыска үе дургузунда ниитизиле 64 концерттерни көргүскен. Оларның чартыы кодаанның ажыл-ишчилериге бараалгаттынган. Артистер бөлүүнүң программазында бистиң чогаалчыларывыс Степан Сарыг-ооллуң, Светлана Козлованың чогаалдарындан үзүндүлер база кирип турар.

ЧУРУКТА: хоочун артист Б. Л. АСЕЕВ.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 14-ТЕ

«ПАЙЫРАЛ»: «Хуу истекчи» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультчыыды» 9.00, «Аймыдыг оюнар» 10.20, 14.40, 16.30, «Юлия Вревская» 12.00, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Элдептиг херээжен» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дүнеки мотоциклист» 15.00, «Сиявуш дугайында чугаа» 17.00, 20.00 шактарда.

Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели Кемерово хоорайның № 49 училищезинге өөредири-биле 10 класс доосканнарны хүлээп алыр. Училище хлеб быжырыкчыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 1 чыл. Айда 60 рубль стипендия төлөөр. Өөренирчилерге ниитиниң чурттага бажыңын бөөр.

Училищеге киреринде дараазында документилерни киирер:

1. Школа доосканының дугайында аттестат.
2. Школадан, сөөлгү ажылдап турган черинден характеристика.
3. № 286 майык ёзугаар шынзылга.
4. 3х4 см хемчеелдиг 6 фоточурук.

Паспортту боду эккеп көргүзер.

Октябрь 16-га чедир айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, 2, тел 2-11-91.

Хоорайның № 4 ортумак профтехучилищези октябрь 14-те эртенгиниң 10 шакта ада-ие хуралын чорударын чарлап тур. Хуралга дараазында айтырыгларны чугаалажыр:

1. Боттарының уругларын кижизидери дээш ада-иелериниң харысалгазы. Лектор **Р. Д. Нугис.**
2. Эткен өөредилге чылында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың түүнеллери болгаш чаа өөредилге чылында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың байдалы.

Бүгү ада-иелериниң олуржуру албан.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 14-ТЕ МОСКВАДАН

10.00—«Ye», Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«АБВГД-ейлээр».
11.25—«Силерге ада-иелер».
11.55—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
12.25—«Чурукчулар дугайында чечен чугаалар». ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Е. Ф. Белашов.
12.55—Төп телевиденениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң эстрада-симфония оркестриниң концерти. Дирижеру — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьев.
13.25—«Номчуур үүлдер». Дамчыдыгланы филология эртемнериниң доктору, профессор Н. М. Сикорский чорудар.
14.15—«Спортлото» тиражы.
14.30—«Кадыкшылга». Эртем-тайызбыраалдыг программа. Дамчыдыгланы эмчи Ю. В. Белянченкова чорудар.
15.15—Уругларга фильм. «Капитан Гравтының уруглары». Уран-чечен фильм.
16.40—«Музыка абонементизи». Аныяк күүселекчилер. РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Буруев ырлаар. Дамчыдыгланы ССРЭ-ниң улустуң артизи И. И. Петров чорудар.
17.05—«Дем каттыштырылгазы». Тележурнал.
17.35—«Авгонавтылар». Мультфильм.
17.55—«Билдингир-даа болзалдептиг». Дамчыдыгланы ССРЭ-ниң ЭД-ның этнография институтунуң директору академик Ю. В. Бромлей киргизер. Дамчыдыгланы профессор С. П. Кепица чорудар.
18.35—«Ыр-78».
19.30—Медээлер.
19.40—Армениянның КП-ниң ТК-зының бирге секретары К. С. Демирчяныың чугаазы.
19.55—«Акы-дуңма чорук». Кинопрограмма.
20.30—Армениянның уран чүүл мастерлериниң киргилгеи-биле концерт.
20.55—«Ревком даргазы». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—«Кыс дуңмам». Музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги серизи.
00.05—00.40— «Адышта хүн». Документалдыг телефильм. Төнгеде — медээлер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийн амыдырал болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, өөлүг ажыл агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, корректорларын 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн баргада 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2701.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле өрөделиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01100.